

Šiame numeryje:

Blaivybė okupuotoje Lietuvoje.
Tautinė problematika Tomo Venclovos publicistikoje.
Trikalbė liaudies dainų plokštelė „Motulės dainos“ ir Klara Enbergaitė.
Ronaldo de Carvalho eilėraštis „Brazilija“.
Dailininko Viktoro Petravičiaus atgimimas: jo parodos Chicagoje proga.
Nuomonės ir pastabos: apie Antano Škėmos „Živilę“.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Blaivybė okupuotoje Lietuvoje

Prieš metus Šv. Terešės bažnyčioje Vilniuje susirinko didelė minia tikinčiųjų ir 60 kunigų. Per pamaldas buvo meldžiamasi už Tautos blaivumą. Dauguma pamaldų dalyvių padarė abstinencijos, arba blaivybės, pasiryžimus.

LKB Kronika Nr. 42 komentuoja: „Sveikintina vilniečių kunigų iniciatyva taip gražiai pasitarnaujanti blaivybės sąjūdžiui“.

Toliau ta pati Kronika cituoja Vilniaus kunigų raštą: „Raginti įsijungti į tautos dvasinio atgimimo judėjimą, kurio pirmas žingsnis — blaivumas“.

Alma Mater Nr. 4 prisiminė, kad vyskupui M. Valancui pavyko nublaivinti visą tautą, „kitąp tariant, išmušti okupuotą patį veiksmingiausią — demoralizavimo ginklą, nes blaivi, moraliskai tvirta tauta — hejveikiama tvirtovė, nors jos gynėjų skaičius ir nedidelis“.

Aušroje Nr. 22-62 moteris rašo atviram laiške savo sūnui: „Pats eivaiginamės ir nebeuotie girtidėti, kad tampame girtuokliu, bedieviu, paleistuviu, iškrypėliu, kriminaliniu nusikaltėliu tauta...“

Doc. Vytautas Skuodis ir dabar kalinamas griežto režimo lageryje už „Dvasinis genocidas Lietuvoje“ studijos parašymą. Nors ta knyga mūsų dar nepasiekė, neabejotina, kad toji studija nagrinėja ir įvairius girtuokliavimo pakepsmes.

Kronikos redaktorai, studentai, kunigai, moterys, inteligentai visi yra įsijungę į kovą prieš girtuokliavimą ir papasako už blaivybę. Ne tik šiaip sau, bet su visišku įsitikinimu, kad blaivybė yra pats pirmutinis žingsnis į tautos dvasinį atgimimą. Visi neseniai pasirodė naujas pagrindinio leidinio „Blaivybė“.

Jau 1979 m. rugpjūčio 15 d. Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas kreipėsi ir į išvija su prašymu: „Prašome Ordinarus, kunigus, inteli-

gentus ir brolius Tėvynėje bei išvijoje kovoti už tautos blaivybę. Neįkainojamą paslaugą mums gali padaryti broliai išvijoje, nes jie turi daug masinės komunikacijos priemonių“.

Broliams išvijoje Lietuvos kovą už blaivybę svarbu teisingai suprasti ir įvertinti. Amerikoje blaivybės sąjūdžių iniciatoriai buvo įsitikinę, kad alkoholinių gėrimų naudojimas yra didelė nuodėmė. Lietuvoje šios klaidingos sąvokos nėra. Socialinis alkoholinių gėrimų naudojimas nėra laikomas moraliniu nusikaltimu. Katalikiškoj kultūroj saikingas alkoholinių gėrimų naudojimas niekad nebuvo peiktinas.

Lietuvos blaivybės sąjūdis tačiau prašo visų Lietuvoje atsisakyti net ir saikingo socialinių gėrimų, protestuojant prieš valdžios samoningai vedamą girtuoklystės vąj. Blaivybės sąjūdis prašo žmones visai nepirkti alkoholinių gėrimų, kurių pardavimas atneša sovietų iždai milžinišką pelną, o žmonėms didelį vargą ir kultūrinį nuosmukį.

Rusiška vodka yra užmaskuotas demoralizavimo ginklas, kuriuo maskoliai, it plėšrūs, grobio tykojantys žvėrys, čiumpa savo nebudrios aukos kaklą ir smaigia, kol apsvaigina ir numarina.

Lietuvos blaivybės sąjūdžio kova tiesiogiai įpareigoja ir turistus okupuotoje Lietuvoje turtai atsisakyti savo giminių, dūmų, tegu ir iš meilės, sūdomų alkoholinių gėrimų susitikimų vaitėse. Tai kartu būtų puiki proga toliau pasiaikinti, kad, nors mes išvijoje ir nesikratom vienos kitos taurelės lietuviškųjų renginių labui, tačiau, būdami Lietuvoje, akivaizdžiu susilaikymu turėtume parodyti, kad solidariaujame su Tautos moraliniais vadais, remdami blaivybės sąjūdį tautos iškimo ir jos kūrybinio bei kultūrinio potencialo labui.

Linas Sidrys

Tautinė problematika Tomo Venclovos publicistikoje

MYKOLAS DRUNGA

Tomas Venclova, LIETUVA PA-SAULYJE. Publicistika. Išeido Akademines skautijos leidykla 1981 m. Chicagoje. Viršelis dail. Petro Aleksos. Spaudė „Draugo“ spaustuė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Leidinys didesnio formato, 292 psl., kaina — 10 dol., su persiuntimu — 11 dol. 25 centai, žaunamas „Drauge“.

Juk malonu sakyti teisybę, visą teisybę, nieko, iškyrus teisybę? To malonumo partiniai funkcionieriai nepatiria, ir man jų nuosirdžiai gaila.

T. Venclova

Atskiromis knygomis išleistų publicistinių straipsnių rinkinių pas mus išvijoje nedaug. Tomo Venclovos neseniai išėjęs tokio pobūdžio rinkinys „Lietuva pasaulyje“ neabejotinai bus vienas pačių vertingiausių. Akademines skautijos leidyklos išleisto 292 p. knygoje surinkta dauguma T. Venclovos jau išvijoje paskelbtų straipsnių, pasisakymų ir pasikalbėjimų kartu su keliais Lietuvoje parašytais tekstais. Beveik visi šie raštai turi išliekamiosios vertės. Tai dėl to, kad juose su didele erudicija ir jautria sąžine nagrinėjami likiminės svarbos klausimai.

Vienas (bet toli gražu ne vienintelis) tokių rūpestių — tautos problema, susidedanti iš dviejų pagrindinių klausimų: kokios rūšies padaras toji tauta ir kokie turėtų būti savos tautos narių santykiai su kitų tautų nariais? Niekas negiginys, kad mums tai yra ypatingo aktualumo bei opumo tema, kurios supratimui Venclova neabejotinai yra padaręs rimtą, visuotinio dėmesio vertą įnašą.

Tautinė sąžinė

Anot Venclovos, tauta yra į asmenybę panašus kolektyvas: tauta „galima ir dera suvokti personalistiškai, kaip didelė asmenybė“ (p. 226; žr. ir p. 213-14 bei 230-32). Šitoji tezė, autoriaus manymu, neprieštariauja mokslui, ir čia jis įsakiama mini sociologiją bei kibernetiką. Bet dar svarbiau Venclova yra šios tezės ryšys su morale. Jam atrodo, kad „šitas personalistinis požiūris yra vienintelis vertingas ir teisingas požiūris moralinėje plėtotėje“ (p. 213) ir kad dėl to šis tautos asmenybės testas išplaukia gana reikšmingos moralinės išvados. Šiais loginis ryšys niekur preciziškai nesuformuluojamas, bet galbūt ji būtų galima maždaug šitaip nusakyti: kadangi tauta yra savotiška (kolektyvinė) „asmenybė“, ją saisto kai kurie moralės principai, analogiški tiems, kuriais saistomos paprastos (ne kolektyvinės) asmenybės. Ir tai yra pagrindas, kuriuo esą galima kalbėti ne vien apie asmeninę, bet ir apie kolektyvinę (šiuo atveju tautinę) sąžinę, ne vien apie asmeninę, bet ir apie tautinę kaltę, ne vien apie asmenines, bet ir apie tautines teises ir t.t.

Daugumai Venclovos moralinių išvadų bei preskripcijų tenka tik pritariti. Tačiau būčiau linkęs manyti, kad tų išvadų pagrindimui visaiškai nereikalingas, net nepageidautinas jų išvedimas iš tautos asmenybės testas. Venclova, pvz., rašo, kad „pilna vertė asmenybės vienodai gerbia visas kitas; lygiai tas pats principas turi galioti ir kolektyvinėms asmenybėms“, taigi ir tautoms (p. 232). Dėl vienodo visų tautų gerbi-mo nenorėčiau ginčytis (nežinrint to, kad ne visų tautų ar genčių moralinė sąmonė yra vienodai išsivysčiusi ir nežinrint to, kad bent teoretiškai visų kurių nors

„kolektyvinę asmenybę“ gali sudaryti vieni niekšai; bet kad tokį Brežnevą ar Al Caponę privalečiau gerbti nemažiau už padorų žmogų — labai abejoju. (Gerbti profesinius kriminalistus prievole daugį daugiausia turi tik jų šeimos nariai; tam juos tačiau įpareigoja ne principas, kad „visos asmenybės lygiai gerbtinos“, bet tik siauresnės apimties Ketvirtasis Dievo įsakymas.)

Užtat ir esu nuomonės, kad priimtino visų tautų lygaus gerbi-mo dėsno išvedimas iš nepriimtino visų asmenų lygaus gerbi-mo dėsno, remiantis prielaida, kad „tautos — irgi asmenybės“, yra nepatartinas. Žinoma, gal pirmąją aukščiau cituotą sakinio dalimi Venclova tenorėjo pasakyti, kad pilnavertė asmenybė vienodai gerbia visas kitas pilnavertes asmenybes; bet tuo atveju šis tvirtinimas būtų tautologinis ir dėl to nepajėgus uždavinui, kurį autorius jam skiria.

Pagrindinis sunkumas ryšium su vencloviška pažiūra tačiau yra šis: jei tauta yra tam tikra „asmenybė“ ir jei tai „asmenybė“ priksirime sąžinę, tai kas gi būtų faktinasis tos sąžinės subjektas arba savininkas? Eilinės asmeninės sąžinės atveju dalykai aiškūs: Petro sąžinės savininkas yra Petras, Jono sąžinės savininkas yra Jonas, Mykolo sąžinės savininkas yra Mykolas ir t.t. Todėl analogiškai galvodami spręstume, kad asmenybiškai suvoktos tautos sąžinės savininkas yra ne kas kitas, kaip pati tauta kaip tokia. O tačiau Venclova neraso taip, lyg jis tokią išvadą būtų priėmęs. Ir, sakytiau, gerai daro: postuluoti kažkokią „kolektyvinę sąžinę“, tiesiog priklausančią tautai kaip atskirai „asmenybei“, tai lygu įžengti į aklagatvį, iš kurio nuosekliai išieties nerado nei Platonas, nei Hegelis.

Visa tai, savaime suprantama, nereiškia, kad nebūtų galima apie tokį dalyką, kaip „tautinė“ (ar apilamai kolektyvinė) sąžinė, kalbėti. Apie jį kalbėti galima, prieidžiant, kad tautinės sąžinės savininkai sutampa su eilinėmis asmeninėms sąžinės savininkais, taigi su Jonu, Petru, Mykolu ir t.t. Kalbėdami apie asmeninę sąžinę, kalbame apie tam tikro asmens sąžinę, tačiau kalbėdami apie tautinę sąžinę, kalbame ne taja pacia prasme apie kurios nors tautos sąžinę, o vėl tik apie to



Viktoras Petravičius

Parodos plakatas

paties vieno ar kito asmens sąžinę. Tautinė sąžinė be likučio išsiskaido į visų kalbamos tautos narių individualias sąžines. Žvelgiant kalbiniu požiūriu, pažymins tautinė (ar apilamai kolektyvinė) čia rodo ne sąžinės priklausomybę, o jos veikimo lauką. Kitaip tariant, tautinė sąžinė nėra toji pati asmens sąžinė, tautą liečiančiais klausimais (taip, kaip profesinė sąžinė yra asmens sąžinė profesijai liečiančiais klausimais, politinė sąžinė — asmens sąžinė politikai liečiančiais klausimais, socialinė sąžinė — asmens sąžinė socialiniams santykiams liečiančiais klausimais ir pan.), o ne kažkoks keistas asmens sąžinės atitikmuo, tūnantis suasmenybintoj tautoj ir su ja santykiaujantis taip, kaip Jono sąžinė santykiauja su Jonu.

Pažymėtina, kad praktiškai ir pats Venclova sąžinę traktuoja ne pagal savo personalistinę teoriją, o pagal tik ką minėtą analizę. Tad atrodytų, kad bent moralinių

išvadų srityje pirminiu tautos kaip kolektyvinės asmenybės postulatavimu nieko nelaimime ir kad tautinės etikos aksiologinių pagrindų tenka ieškoti kitur.

Antra vertus, norėtusi sutikti su teigimu, kad grynai moksliniam tautos pažinimui personalistinis jos modeliavimas gali būti naudingas ar net ir reikalingas. Drįsčiau tvirtinti, kad didelė tautos sociologinės ir istorinės realybės dalis liktų neprieinama, jei vengtume pripažinti kai kurias analogijas tarp tautos, iš vienos pusės, ir asmenybės (ar bent gyvo organizmo) iš kitos.

Sąžinė, kaltė, gėda

Venclovos tekstas kelia klausimų ir kitu tautinės sąžinės (o taip pat ir kaltės) sąvokos aspektu — būtent, koks egzistuoja ryšys tarp, pvz., sąžinės savininko ir kitų tautiečių veiksmų? Autorius rašo: „Bet savo gentį ir tautą iš vidaus junti kaip tam tikrą organizmą vieneta. Turime teisę didžiutis tautos geriausias žmonėmis, bet ir kiekvieno tautiečio blogi darbai yra ypatingai skaudūs. Jei ką nors reikšmingo padarė prancūzas ar ispanas — tai viena, bet jei lietuvis — man tai kas kita, nes tarsi ir aš pats tai padariau. Jei nusikalto žydas arba anglas — nusikalto šitas žydas ir šitas anglas, o ne visi žydai ir ang-lai; bet jeigu nusikalto lietuvis, tai kažkokia labai gilia prasme ir aš pats nusikaltau. Tik šitaip aš suprantu skirstymą į savus ir svetimus“ (p. 225; visi pabraukimai autoriaus).

Už šių minčių slėpi gerbtinas moralinis sentimentas. O vis dėlto bent su dviem priešpaskutiniaisia citatos sakiniais nebūtų galima visiškai sutikti.

Taip, jeigu nusikalto lietuvis, tai aš dėl jo jaučiu gėdą — bet ne kaltę. Lygiai tas pats ir tuo atveju, jei nusikalstą mano šeimos narys, sakysim, brolis: man būtų didelė gėda, aš dėl brolio nelaimės (ir dėl dėmes šeimos geram vardui) kentėčiau, tačiau jaustis kaltu už brolio nusizengimą (jei pats prie jo neprisidėjau) aš neturėčiau nei loginio, nei psichologinio pagrindo. Kaltu sveikos dvasios žmogui

galima jaustis tik už savo paties padarytus blogus darbus; gėdytis galima ir dėl savo brolio padarytų niekšybių. Kas tinka kaltei, beje, tinka ir sąžinei. Sąžinės graužimą tegaliu jausti tik už savo paties, ne už kitų (net „savųjų“) nusikaltimus; už kitų nusikaltimus tegalėčiau nebent tik rausti iš gėdos. Lygiai kaip nusipelnęs galiu būti tik už savo paties gerus darbus; gerais darbais, atliktais brolių, galiu tik pasididžiuoti.

Šiuo požiūriu galėtume visas etiskai reikšmingas galias, jausmus, būkles ir nusiteikimus suskirstyti į tris grupes. Autoaplikacinę grupę sudarytų tie moraliniai fenomenai, kurių subjektas juos gali reikšti, jausti ar teigti tik savo paties atžvilgiu, pvz., sąžinė, kaltė, nusipelnymas, savimeilė. Heteroaplikacinę grupę sudarytų tokie fenomenai, kurių subjektas juos gali reikšti, jausti ar teigti tik kitų atžvilgiu, pvz., simpatija, užuojauta, tolerancija, pagarba (skirtingai nuo garbės). O didžiausią, ambiaplikacinę grupę įeityt tie reiškiniai, kurių subjektas juos gali reikšti, jausti ar teigti tiek savo, tiek ir kitų atžvilgiu, pvz., gėda, garbė, didžiavimasis, gailėjimas, džiaugsmas, pyktis, kritiškumas, meilė. (Deja, nerandu visiems šiems reiškiniams tinkamo bendrinio pavadinimo, nors jie visi vienu ar kitu būdu reikšmingi moralei ar moralei psichologijai).

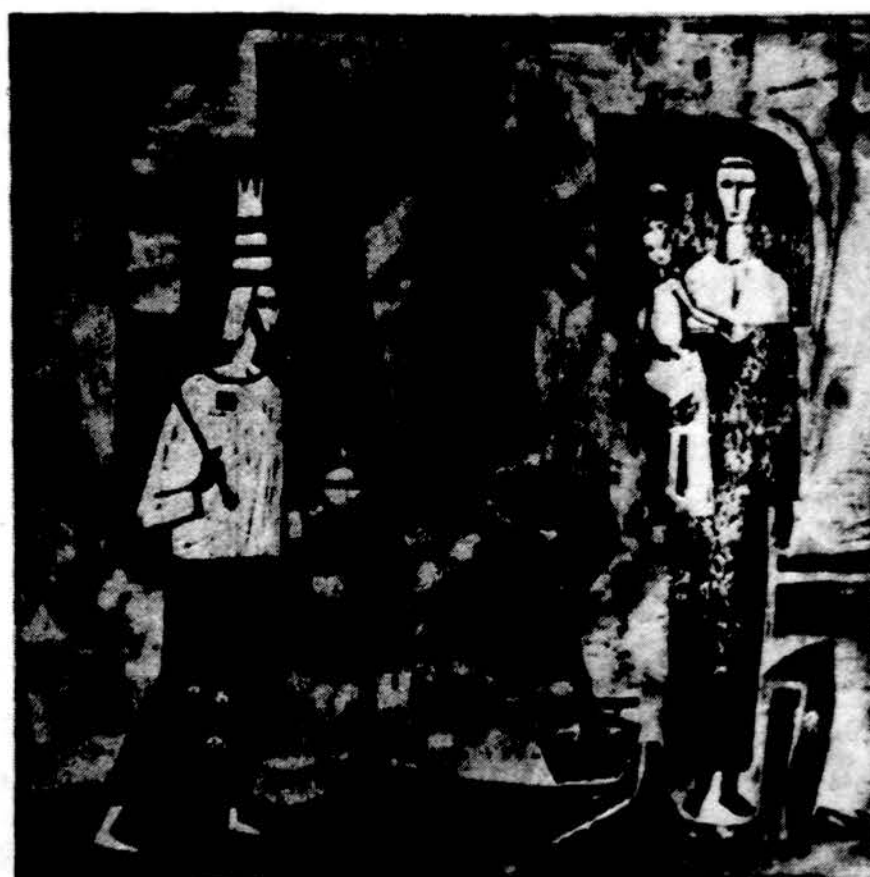
Šiaip ar taip, koks būtų šitokios klasifikacijos pagrindas? Tam tikrais atvejais užtenka paprastos sąvokų analizės. Tuo pagrindu žinome, kad, pvz., savimeilė galima jausti tik sau pačiam (nors mylėti galima ir kitus), o užuojautą — tik kitiems (nors gailėtis galima ir savęs). Kitais atvejais vien žodžio prasmės analizės nepakanka, reikia empiriškai pažinti ir patį tuo žodžiu žymimą dalyką. Tačiau manyčiau, kad toks pažinimas priimanamas kiekvienam inteligentiškesniam protui ir neišsėna iš „komonensio“ ribų. Nustatius, kam minėtų moralinių reiškinų sąvokas galima taikyti, lieka svarbus klausimas, kuriomis aplinkybėmis jas reikia taikyti. Pvz., sutinkant, kad jausti gėdą galima ir dėl savo, ir dėl kitų padarytų niekšybių, ar šiandienai privaleltume gėdytis už savo brolių tautiečių, kurie vokiečių okupacijos metu šaudė nekaltus žydus (ir lietuvis) ir grobė asmenišką jų turtą? Venclova atsakytų teigiamai, ir čia jam tektų visu šimtu procentų pritariti.

Nusikaltimas ir bausmė

Šitą moraliskai gražią pažiūrą reikia skirti nuo vadinamosios „kolektyvinės atsakomybės doktrinos“, pagal kurią už vieno tam tikro kolektyvo nario padarytą nusikaltimą automatiškai laikomi atsakingais visi to kolektyvo nariai. Tai barbariška pažiūra, kuriai Venclova nesimpatizuoja, nežinrint vieno kito gal ir dviprasmiško išsireiškimo.

Vertėtų tačiau pažymėti, kad yra ir tokia kolektyvinės atsakomybės samprata, su kuria doram žmogui būtų galima sutikti. Mat, tautinė atsakomybė juk yra bent švelniai ambiaplikacinė: nors už nusikaltimą visada atsakingas yra kaltininkas, atsakomybė kartais galima prisiminti visai kitam, to nusikaltimo nepadarusiam ir jame nedalyvavusiam. Galima ją prisiminti iš tautinės garbės pajutimo, iš tauraus noro nusikraustajam atsiteisti, kai faktinasis kaltininkas negali ar atsisako pats tai padaryti. Bet nors toks atsakomybės už kitą prisiėmimas visada gražus, jis retai kada yra moraliskai būtinasis ir jo niekada nereikėtų prievarta išreikaluoti (tai jau reikstų elgtis pagal barbariškąją

(Nukelta į 2 psl.)



Viktoras Petravičius

Ritualas (aliejus grafiko)

Iš dailininko parodos „Galerijoje“ 744 N. Wells St., Chicago.

Tautinė problematika Tomo Venclovos publicistikoje

(Atkelta iš 1 psl.)

kolektyvinės atsakomybės samprata). Be to, prisimindamas atsakomybę už savo brolių nusikaltimus, as pats nepaisimu nei jų kaltės, nei jų sąžinės naštos. Šitoje šviesoje ir galėtume suprasti bei pateisinti tam tikras Venclovos teksto vietas, kurių pagrindu kai kurie autoriai nepalankūs komentatoriai jam prikišo totalistinės tautų kolektyvinės atsakomybės teorijos priėmimą (žr., pvz., p. 224-25 ir ten pasitaikanti žodžio „atsakomybė“ vartojimą).

„Blogosios“ kolektyvinės atsakomybės teorijos Venclova negalėtų nuosekliai priimti jau vien dėl tam tikro jam (ir Martini Buberiui) būdingo, tačiau gana kontroversiško minties posūkio. Toji teorija, kaip žinia, reikalauja, kad už viso kolektyvo nario nusikaltimą būtų atsakingi (ir todėl baudžiami) visi. Bet tebtinu būdu Venclova, atrodo, juridinės baumsės idėjai iš viso neprieštaria. Pz., jis yra nuomonės, jog tie, kurie šaudė ir žudė žydus, iš viso neturėtų būti net gaudomi — tai kai ir bekalbėti apie teisinį jų baudimą.

„Bet aš esu rusistatės prieš tarybų ir net tikrų žudikų medžioklę (mano pabrūkta M.Dr.). Ne tik todėl, kad ieškoma vien hitlerinių žudikų, o stalininiai lieka sveikutėliai. Ne tik todėl, kad TSRS propaganda ir teismai negalima pasitikėti. Ne tik todėl, kad vienas kitas žudikas galbūt apgailejo savo darbus. Svarbiausioji priežastis yra gilesnė: pasaulyje ir šiaip jau per daug medžioklę. Žmogus ir rašytojas nedera pjudyti, nederindinti neapykantos. Duok! Dieve mums jai sumažinti! Gal jau pati žudiko egzistencija yra jam pakankama bausmė“ (p. 223).

Labai atspirau: tačiau bent aš tai niekada nesutikau, kad Stalino, Brežnevo ar Andropovo egzistavimas jau yra tokiam banditui „pakankama bausmė“, lygiai kaip nesutikau su mintimi, kad, pasibaigus tarybinių gėsenių erai, kol gyvi nebūtų medžioti (ir suradus, teisiškai) tie, kurie gyvulinioose vagonuose nusikamavimui prie Lenos žiočių vežė mano giminės, o krašte sėjo dar beveik neręgtę baisumo terora. Bet manau, jog ir iš jaunesnės kartos ir mažesnio neįsivertimo sovietinių nusikaltėlių reikalautinas šio toks (ir ne vien simbolinis) atsikaitymas. Tik labai svarbu, kad gėsenių medžioklės ir baudimas patstai nepažeistų moralinių normų ir laikytųsi teisiškų procedūrų. To nebūtų galima pasakyti apie šiuo metu Sovietų Sąjono inspirojamą „žydų medžioklę“.

Nusikaltėlius bausiti reikia dėl to, kad juos (ir jų panašius) atgrasytume nuo tolesnių nusikaltimų, kad visuomenėje atstatytume moralinį balansą ir kad nukentėjusiųjų kerštą ir pyktį savo ruožtu neišsiliotų kruvinomis „linčio teisės“ upėmis. Šia prasme tvarkingas, atsakingas nusikaltėlių baudimas kaippyktį tar nauja ir neapykantos didinimui, o jos sukontroliavimui.

Beje, nors Venclova ir nepretaria sunkių kriminalistų gaudymui ir baudymui, jis pakartotinai pabrėžia, jog reikia žadinti žmonių (jų tarpe ir nusikaltėlių) sąžinę ir jog „apie jokių nusikaltimų nevalia tylėti“ (p. 274). Tai moraliniu požiūriu minimalinė pozicija (nors ir išvijoje jos ne visi sugeba laikytis: yra pas mus tokių žmonių, kurie vertiau sau nusipjautų pirštą, negu garsiai pasmerktų ne tik žydams, bet ir lietuviams padarytus sąvųjų ir švėtimųjų fašistų nusikaltimus).

Savo „Atsakyme A. Žuvintui“ Venclova įtaigauja, kad nesą prasmės ginčytis, kas nusikalto daugiau: ar žydai lietuviams, ar lietuvių žydams. Gal ir taip, bet tik ne dėl Venclovos duodamo motyvo: „Jūs bandote išmatuoti lietuvių ir žydų kaltę, sąkaičius, procentais. Man rodos, procentai tokiuose reikaluose netinka. Moraliniai klausimai nėra sprendžiami aritmetiškai. Kaltė tiesiog yra — tai viskas, ką apie ją galima pasakyti“ (p. 224).

Kaltės buvimas — tai vienas klausimas, bet jos sunkumas — visai kitas (ir dargi toks, apie kurį galima kai ką ir pasakyti). Pz., vienas sūnus drebė senai motinai šurkštų žodi, kitas ją apmuša ir apardau — abu sūnus nusikalto, tik vienas gerokai sunkiau

už kitą. Antra, ten, kur nusikaltimas įvykdytas organizuotu būdu, paprastai ne visi nusikaltėlių organizacijos nariai yra vienodai už jį atsakingi (kareiviai mažiau atsakingi už generolus, o abiejų mergos gali būti ir visai nekalios). Trečia, jei grupė X išžudo daugiau grupės Y narių, negu grupė Y grupės X, tai ceteris paribus grupės X kaltė vis dėlto didesnė už grupės Y. Taigi yra net keli būdai, kuriais galima pagrįstai kalbėti ne tik apie kaltės buvimą, bet ir apie jos kiekybę.

Žinoma, ar, praktiškai imant, vertėtų tam tikroje situacijoje būtinai apie tą kaltės kiekybę šnekti — tai jau kitas klausimas, ir čia, kaip sakiau, būčiau vienodos nuomonės su Venclova. Bet tik dėl to, kad žydų — lietuvių problemas atveju šnektimas apie kaltės kiekybį santykių atitrukia dėmesį nuo svarbesnio uždavinio: išaiškinti faktuosius kaltininkus abiejose pusėse, atlyginti tiesiogiai nuo jų nukentėjusiems (kiek tai įmanoma) ir paskui visą šitą reikala užmiršti.

„Savi“ ir „švėtimai“

Vystydamas savąją tautos sampratą, autorius rašo: „Bet tautos negalima absoliutinti. Esti etinės vertybės, svarbesnės už tautą: krikščioniui tai Dievas, nekonesniam liberalui — žmogiskumas ir tiesa. Išsaugoti tautą ir prarasti žmogiskumą yra blogiau, negu patirti atvirščią procesą (tiesa, šiedu procesai paprastai siejasi). [...] Neretai paverčiame kitatutį visokeriopu blogybiu — taip pat ir sąvųjų blogybių — projekcija. Tuo tarpu brandi, pasiryžusi išlikti ir augti tauta turi būti kritiška ne vien užkariautojo ar kaimyno, bet ir savo atžlviui. Ir geriau tą kritizmą perdėti, negu jį sumažinti“ (p. 232).

Šiuose žodžiuose mums atsakmaba ta pati įžvalga, kurią čia išvijoje užčiuopėme A. Mackaus, V. Kavolio ir kai kurių ateitininkų (ypač 1960-tųjų metų dekadėje) publicistikos. Įžvalgos šaltinis — nusistatymas sau (ir „švėtiesiems“) statyti aukštesnius moralinius reikalavimus, negu kiti (ir „švėtiesiems“). Įžvalgos pasekmė — neleistis, kad sąvųjų nedorybės būtų teisinamos ar dengiamos tautos meilės ar tautos gerovės motyvais. Tauta nepivalo būti talismanu jos vardu siaučiantiems: „Visa pasaulinės kultūros vertė slypi tradicijų ir kalbų įvairume, bet kai kalba ir kilmė virsta amuletu, gelbėtinčiu per skerdynes, tai jau geriau norėčiau būti tuo paskerstuoju. Tautinių brandmų humanizacija yra visų svarbiausias reikalas; ką gi, turime prie to, kiek įstengiami, prisidėti“ (p. 276).

Jei doriniu aspektu autoriaus požiūris yra bent kiek „santarietiškas“ ir „ateitininkiškas“, tai metafizine tautos personifikacija jis yra greičiau „tautininkiškas“. Tik, skirtingai nuo ortodoksinių tautininkų, Venclova tautą turi būti ne „uždaros“, bet „atviro dvasios asmenybė“, ne užsiklendusi sąvijoje, bet ieškanti rezonanso kitose tautinėse kultūrose: „Šiaip jau nacionalinė tradicija visada komunikuoja su kitomis tradicijomis, atspindi jas ir jose

atsispindi, ir nieko nėra jai žalingesnio, kaip kultūrinis izoliacionizmas. Kai tik „sava“ suprantama ir teigiama, o „švėtimai“, „švėtimai vėjai“, „švėtimai išmisai“ ignoruojami ir neigiami, iš esmės kažkur dingsta ir „sava“. Nesant dialogo ir polilogo, draugiško ginčo su kitomis kultūromis, atsiranda niveliacija, provincializmas („provincija“ gal būtų galima taip apibrėžti: kas laiko save pasaulio centru, tas ir yra provincija; tiesa, kas laiko save provincija — irgi yra provincija). [...] Nenorėčiau būti neteisingai suprantas: kalbu ne apie nacionalinės specifikos netekimą, o būtent apie jos paryškėjimą kitos kultūros kontekste“ (p. 288).

Vienas nacionalinės specifikos bruožų — tai kiekvienos tautos savitas ateities „projektas“ (žr. p. 230-33). Kaip ir kiekviena brandi ir savo atbaigimo ieškanti asmenybė užsibrėžia savo gyvenimo „projektą“, kuriuo savajai egzistencijai duoda turinį, prasmę bei kryptį, taip ir kiekviena tauta, tik tada verta savo vardo, jei turi istorinę atmintį ir savitą, skirtingą nuo kitų ateities projektą.

Ši egzistencialistinio gymio idėja yra, sakyčiau, vienas iš pozityviųjų asmenybinio modelio įnašų i vencloviškąją tautos sampratą. Ji vykusi pakeičia senesnę „tautos misijos“ idėją, turinčią per daug ekskluzyvizmo ar net imperializmo atspalvį. Tačiau vystant „tautinio projekto“ sampratą, reiktų ją susidomėjusiems plačiau padiskutuoti tokius klausimus: kaip atskirti „autentišką“ nuo „neautentiško“ projekto, kaip jį apsaugoti nuo nepageidaujamų „vidinės užpajacijos“, kaip demokratiškai priimti tautos projektą, neišvengiamai turintį kolektyvinį pobūdį, derinti su galimomis priešingomis „tautinių individualistų“ aspiracijomis ir pan. Tai svarbus uždavinys „tautinio ateities projekto“ idėjos ateičiai.

Sovietinis antinacionalizmas

Tačiau viena jau ir dabar aišku, būtent, kad pats didžiausias pavojus bet kurios tautos sveikam projektui yra šiuolaikinis totalitarizmas — konkrečiai, sovietinis. Ir būtų didžiausia klaida manyti, kad globalinis komunistinis totalitarizmas tėra tik senjojo caristinio imperializmo tęsinys, tik nauja rusiškojo nacionalizmo forma. Šiai savo pažiūrai Venclova pateikia labai išsamų ir itin stiprų argumentą. Norėtume iliustruoti patietuti tik vieną ilgesnį jo teksto iškarpa:

„Išvijoje — ir labai dažnai pačioje Lietuvoje — rusai ir komunistas yra beveik sinonimai. Itin paplitusi mintis, kad šandieninė tarybinė sistema yra logiškas carinės rusų sistemos tęsinys. Su tuo nesutinku (iš emigracijos publicistikos šiuo klausimu visiškai palaukau V. Jungėną). Tragiškų įvykių, ištikusių Rytų Europą, negalima vesti iš blogos, „išsigimėliškos“ ar „aziatiškos“ rusų prigimties (gimtas tautų blogumas, kaip ir gimtas gerumas, yra mitas). Negalima jų išvesti ir iš labai nelaimingai susiklostiusios rusų istorijos, nors čia esame kiek



Viktoras Petravičius

Aklyjų slėnis (aliejus grafiko)

Iš dailininko parodos „Galerijoje“ 744 N. Wells St., Chicagoj.

artiau tiesos. Rusija turi stiprų imperialistinių tendencijų; bet jos nėra amžinos ir nekeičiamos, lygiai kaip vokiečių ar britų imperialistinės tendencijos, šandien virtusios veikiau prisiminimu. Globalinio, ideokratinio (ar jau logokratinio), iracionalaus imperializmo, kurį stebime Rytuose dabar, negalima tapatinti su gana „normaliu“ ir senamadišku caro Rusijos imperializmu. Jie kokybiškai skiriasi, nors iš pirmo žvilgsnio galima to ir nepastebėti. Naujasis imperializmas yra iš esmės anacionalinis — net tada, kai panaudoja savo reikalui nacionalinius jausmus ar kai kurias nacionalinės politikos tradicijas. Jis tiek pat nukreiptas prieš rusų tautos laikinę dimensiją (jos istorinę atmintį ir ateities „projektą“), kiek prieš lietuvių ir visų kitų tautų.

„Be abejo, senasis rusų valstybės imperializmas Lietuvai buvo skaudus ir pavojingas. [...] Carinė rusifikacija buvo šiurkšti (sutinku ją vadinti ir chamiška, ir barbariška). Bet tai buvo tos pačios rūšies reiškinys, kaip lietuvių ir lenkų germanizacija Prūsijoje, bretonų prancūzinimas, skotų ir airių priverstinis suartinimas su angliais, baskų — su ispanais. Gal formos buvo žiauresnės (tai irgi dar klausimas, prisiminus, pavyzdžiui, airių padėtį); bet rezultatai buvo žymiai menkesni. Bretonai, baskai, skotai, airiai, Prūsų lietuviai labiau nutauto, negu Didžiosios Lietuvos lietuviai. Civilizuoti ir pedantiški imperialistai juos spustelėjo gal švelniau, bet sėkmingiau, negu rusai mus.

„Taigi senasis rusų imperializmas, kad ir bjaurus, dar telpa i tam tikrus tradicinius rėmus.

Sutapatindami su juo komunizma, labai netiksliai įvertiname komunizmo charakterį. Turbūt šia klaida daro daugybė Vakarų politinių veikėjų (ligi Kissingerio ir gal net Brzezinskio), kurie savo būdai šnekausi su TSRS taip, lyg šnektųsi su caro Rusija. Komunizmas (bent ligi šiol turėjusios progų pasireikšti jo formos) nepripažįsta dviejų dalykų. Nepripažįsta kompromiso (jei dar kompromisą, tai būtinai trumpalaikį, su „reservuotomis“ ir nuomonių skirtumais (taigi ir tautinių „projektų“ skirtingumu). Visas tautas nori perorganizuoti pagal vieną modelį, kuris principai prieštarauja ne tik lietuvių, bet ir rusų tradiciniams modeliams“ (p. 232-33).

Taigi, anot Venclovos, sovietinis komunizmas nėra rusiškojo nacionalizmo prielaida, kaip kai kurių manoma, o greičiau visų sveikų nacionalizmų priešas, kuris rusų tautiniais jausmais spekuliuoja vien tik tauti imperijos cementavimo bei tarybinės valdžios išlaikymo tikslais.

Jei sovietinė sistema (tvirtinta „anaipol ne vienu rusų“) iš tiesų „mylėtų rusus“, sako Venclova, tai ji nebūtų pražudžiusi milijonus rusų Gulage, neleistų rusų masėms vietomis gyventi prasčia, negu jos gyveno caro laikais ar negu šandien gyvena, pvz., lietuviai („Tarybų Sąjunga — bene vienintelė istorijoje imperija, kurios kolonijiniai pakraščiai ekonomiškai toli pranoksta metropoliją“), nebūtų deformavusi rusų liaudies (čia Venclova cituoja masveitį samizdatininką G. Pomerančą: „Mūsų šalyje liko tik liaudies pėdsakai, tarsi sniego pėdsakai pavasarį... Liaudies kaip didžios istorinės jėgos, kultūros nugarkaulio, Puškino ir Goethe's įkvėpimo šaltinio — nebėra“), nepersekiotų „tarybiškai neperauklėtos“ literatūros („Pabandyk — sako Venclova, — jei nori, populiariai Pasternaką, Bulgakovą, nekalbant jau apie Solženiciną ar Nabokovą — tau klius labiau, negu už Kafką“) ir nežalotų rusų kalbos kultūros, ją perdirbdama jį, Orvelio terminu tariant, tarybinį „new-speak“; mažai turintį „bendro su rusų tautine tradicija ir ypač su aukšta jų literatūros tradicija“.

Šitokios žargoninės „naujakalbes“ linkme bandoma transformuoti visas tarybinės sistemos pajungtas kalbas „vieningai tarybinei liaudžiai“ sukurti. O ta „vieningos tarybinės liaudies“ idėja, pagal Venclovą, „tiek pat nerusiška, kiek ir nelietuviška; mano požiūriu (ir, atrodo, tarybų valdžios požiūriu) iš esmės vis viena, ar ta liaudis kalbės „new-speak“u, savo išore primenantį rusų kalbą, ar keliolika „new-speak“u, savo išore primenantį rusų, lietuvių, gruzinių, estų, totorių kalbas. Viena kalba, žinoma, palengvintų kontrolę, bet dėl šven-

tos ramybės galima leisti ir kitas, jeigu žmonės jau deramai „perauklėti““ (p. 238). Ryškindamas sovietinės sistemos beprecedentinį charakterį, autorius mini ir vieną disidentuose populiarią posakį: „komunizmas skiriasi nuo nacizmo, be kito ko, ir tuo, kad nacizmas bandė laiduoti sotų gyvenimą vienai tautai kitų tautų sąskaita, o komunizmas laiduoja prastą gyvenimą visiems“, taigi jų tarpe ir tiems patiems rusams. Sovietinė sistema neproteguoja nė vienos tautos tikrųjų interesų, nė vienos tautos „ateities projekto“: jai terti vienintelis „naujojo tarybinio žmogaus“ projektas (kuris esmiškai tėra tik dabartinės lietuviškos prielaidos kuo ilgesnis pratęsimas). Todėl ir visų jos pavergtų tautų išsilaisvinimo viltys glūdi bendroje kovoje, orientuotoje ne i „rusiškojo nacionalizmo“, o i sovietinės sistemos nugalejimą. Rusiškasis nacionalizmas, žinoma, kelia sąvų, bet jau kur kas mažesnio sunkumo problemų.

Ateities akiračiuose

Dėl šitokių savo pažiūrų (kad ne rusas, o naujas tarybinis žmogus yra pavojingiausias iš visų lietuvių tautą apėdusių vėlinių) Venclova buvęs tiek Lietuvoje, tiek ir išvijoje apšauktas „rusofilu“. Tačiau tokiai „rusofilijai“ (ir ukrainofilijai, ir armenofilijai, ir polonofilijai, ir judofilijai, ir...) esama net grynai strateginių — pragmatinių motyvų: „Turime suprasti, kad patys vieni išsilaisvinimi negalime jokiomis aplinkybėmis. Išsilaisvinti galima tik bendromis jėgomis. Todėl daugiau pasitarnaus Lietuvai ne tas, kuris patriotiškai šūkau „su rusų disidentais mums nepakeliui“, o tas, kuris kantriai ieškos su jais kontaktų, nesutarimus atidedamas potarybinės epochai. Manau, tada jis pastebės, kad tie nesutarimai mažesni, negu jis galvojo“ (p. 241).

Tuo tarpu šie nesutarimai ir vienos tautos disidentų nepasitiekiamas kitais „yra labai naudingas“ tarybų valdžiai. „Ji suinteresuota įvairiais tiesioginiais ir netiesioginiais būdais iš nepasitiekiamų kurstyti, o kartais ir provokuoti“ (p. 240). „Beje, Lietuvos saugumo tarybų, kiek giria dėti iš pogrindžio spaudos, dažnai užduoda suimtiems tautiškių pažiūrų disidentams triuškinantį, jų manymu, klausimą: ir kam tau tas Sacharovas? Jis juk rusas“ (p. 229).

„Jeigu susilaikume tokios Rusijos, — rašo Venclova, — kurios prezidentas būtų Sacharovas, parlamentinės daugumos vadas Bukovskis, opozicijos vadas Ginzburgas, o Solženicinas net savotiškas „ajatola“ (čia dera atsiminti, kad Solženicinas — anaipol ne Khomenei) — nėra jokios abejonės, kad su ja lengvai susitartume ir dėl nepriklausomybės, ir dėl sienų, ir dėl vienkio ar kitokių ekonominių ryšių, įkaitant kompensacijas Lietuvai etc.“ (p. 240). Tačiau ir pats Venclova sutinka, kad ši žavi galimybė nelabai tikėtina. Jau greičiau gali įvykti taip, kad tarybinės sistemos griuvus, „valdžia perims dešinysis tautinis partijos (arba armijos) aparato sparnas“, kurioms šitokios tokios įtakos galės turėti dabartiniai dešinieji nacionalistiniai disidentai, gal net ir Solženicinas su savo šalininkais (žr. p. 241). Tai tikriausiai nebūtų demokratinis režimas, bet vien tik marksizmo — leninizmo „ideologinių mitų“ atsiskakymas jau būtų žingsnis i gerą pusę. Tiesą, dešiniųjų rusų nacionalistų valdžios sąlygomis Lietuvos ir kitų okupuotų šalių išsilaisvinimas iš imperijos nebūtų garantuotas; tačiau šansai tam vis dėlto žymiai geresni negu dabar, komunistinėje santvarkoje (kur jų visai nėra).

Venclovos pažiūra šiais klausimais remiasi prielaida, kad yra įmanoma atskirti „pozityvų“ rusiškąjį nacionalizmą, reikiantį tikruosius rusų tautos interesus, taip, kad šie bent aprioriškai neiskirtų su kitų tautų tikraisiais interesais, nuo „negatyvus“ rusiškojo nacionalizmo (sovietizmo), kuris neatstovauja tikriesiems tautos interesams ir kuriuo brutaliai manipuliuoja, pvz., dabartinis Kremlius valdžia. Tačiau ši teisinga prielaida kaip tik sugestionuoja galimybę, kuri būtų visų beisusia: ne valdžios pragmatizmas, o jos tvirtas pasiskirkimas neostalinizmo linkme, konsoliduojant patius irra-

cionaliausius, agresyviausius, bjauriausius tiek marksizmo, leninizmo, tiek tradicinės rusų imperialistinės politikos elementus. Yra vis daugiau ženklų, rodančių, kad būtent kaip tik tokia kryptimi jau ir žengiama.

Suprantama, kad apie šią pakertančią galimybę nesinori daug galvoti. Ypač Tomui Venclovai, aktyviam disidentų sąjudžio dalyviui. Tik išsilaisvinimo viltis ir teigiamas tą pasipriešinimo sąjudį, kurio jau išsikovojo rezultatai yra vienintelė sovietinės valdžios siuntėjama kiek priimtanti kliūtis. Laisvės kovotojai negali maitintis pesimistine mantrybe, o turi kalbėti, kaip pats Venclova prisipažįsta, „optimistiškai“.

„Tarybinė politika neabejoja, eina prieš aną ir neturi ateities. Visagale burokratija ilgai nepajaus, kad jos aukso amžius negrįžtamai baigėsi. Jau dabar, junta, kad nėra nekontroliuojama, nors ją kontroliuoti — kol kas veikiau simboliškai — ryžtasi dar tik maži nevangiančių rizikų žmonių būreliai. Ateitis priklauso žmogaus teisių idėjai, kuri šandien daros nemažiau patraukli, negu savo laiku buvo socialistų lygybės idėja. Kaip ir anoji idėja — ir, tikėjimės, sėkmingiau ir, giliau — ji pakeis istorijos bėgį. Su tuo pirmiausia turime sieti Lietuvos išsilaisvinimo viltį“ (p. 66).

Liberalinis idealizmas

Apskritai kalbant, Venclovos pažiūras tautų santykių klausimais būtų galima suvesti i keletą pamatinių principų: žmonių tarpusavio neapykantą reikia ne didinti, o mažinti (žinia, čia gali būti nesutarimų dėl šio principo praktinio taikymo); reikia vengti galvojamų tautiniais stereotipais, sąvųjų tautų angelinant, o švėtiesiems demonizuojant; pirmiausia reikia aiškintis ir apgailesti sąvųjų kaltes, o neversti jų kitoms tautos, nes, kaip Venclova rašo 214 p., „savo kaltes jos pačios išsiaiškinti“ (pastarasis sakinytis tačiau skamba tik kaip faktinių tvirtinimų užsimaskavusi etinė maksimė); yra blogybių ir „kaltčių“, kurių negalima užrašyti nacionalizmo sąskaiton, nes jos kyla iš totalitarinės sistemos prigimties. Šia moralinio skaitatumo, šiuo „liberalinio idealizmo“ principu, remia ir tvirtas politinis argumentas: tik atsiskakiusios nuotingo viena kitos stereotipizavimo ir supratusių visoms bendrų sąvų, interesus gali totalitarizmo engiamos tautos nusikratyti sovietinio jungo.

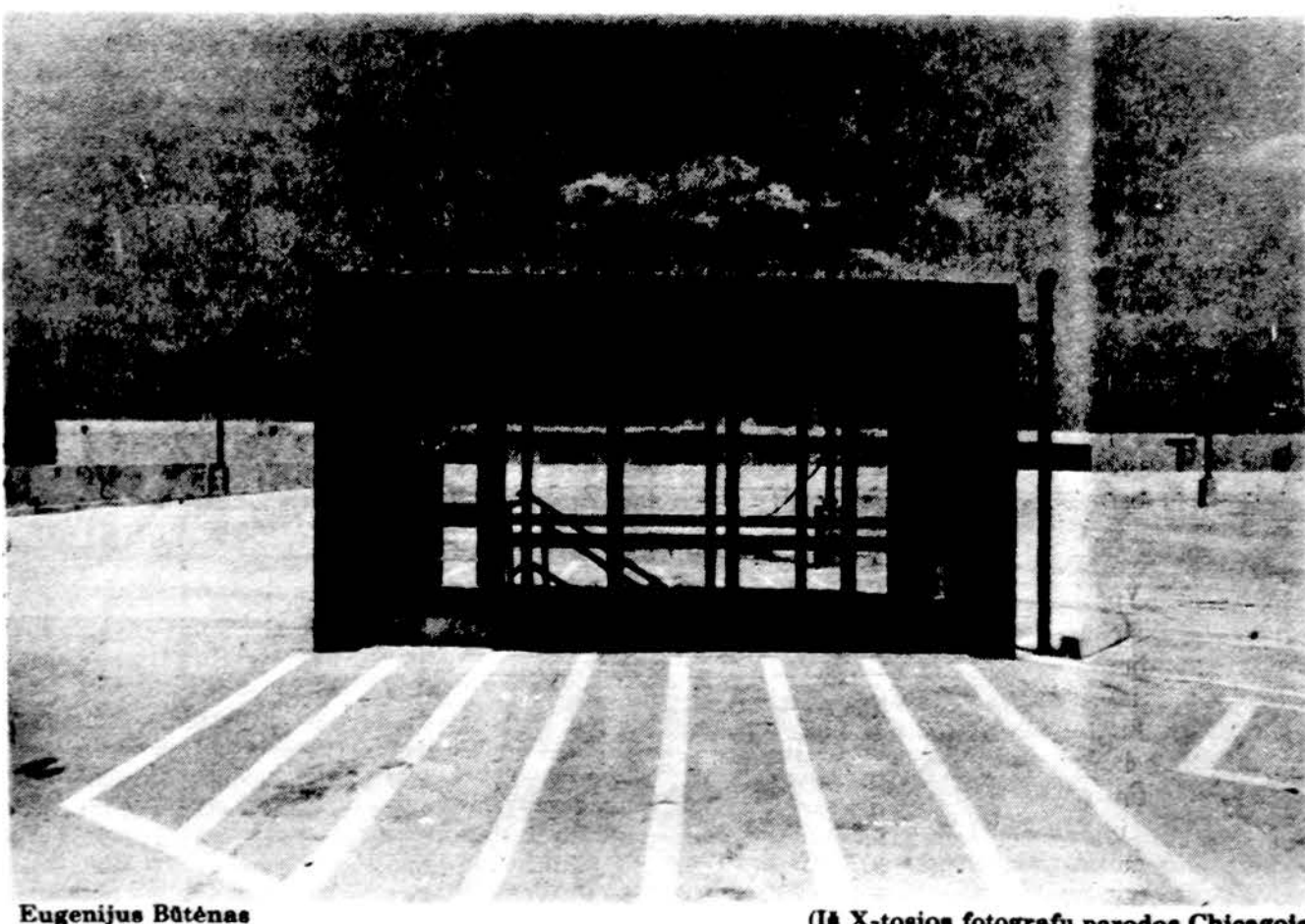
Visa bėda, kad Venclovos idėjos teisingumas pažiūroms labai mažai kas yra linkęs priartinti, kai kurie intelektualai ir šiaip visesni žmonės, bet ne masės, ne „liaudis“. Liaudyje tebėra tautinių vendetų ir kenofobijos mitų nuotaikos. Ir jėgos, kurios tai, akimata, yra žymiai stipresnės už tas, kurios tam priešiniai. Remiantis paties Venclovos žodžiais klausimu teikiama duomenimis, tenka apgailestauti, kad tautinio pasipriešinimo sąjudžio Sovietijoje tarpusavio bendradarbiavimo lygis yra labai menkas. Jei ne keliolikos tokių kaip T. Venclova pa pastangos, to bendradarbiavimo iš viso nebūtų. Infrastruktūra jo visai ir nėra. Todėl galimybė, kad tarybinė valdžia iš vidaus išsprogdytų bendratikiams susijungusios tautybės, atrodo labai tolima.

Kitos temos

Detales informacijos ir išsamios samprotavimas kaip tik apie pasipriešinimo tarybinę santvarką sąjūdį, o taipogi ir apie okupuotos Lietuvos politinį ir ypač kultūrinį gyvenimą apskritai, yra pašvęsta stambi knygos dalis. Deja, šitai medžiagai plačiau pakomentuoti šioje apžvalgoje nėra vietos, nors tai ir būtų svarbus reikalas. Vertėtų, ypač, padiskutuoti klausimą, kokią implikaciją iš Venclovos šiuo metu duodamų pasisakymų kyla okupuotos Lietuvos žmonių laisvės senai režimo atžlviui.

Knygoje yra ir 1978 m. Europos lietuvių studijų savitasis Muenchene skaitytas paskaitos apie Lietuvos demografinę padėtį įvairių klausimų, kartu su paskaitos sekusiomis gyvomis diskusijomis. Jau vien dėl šito teksto knyga yra ta įgyti. Yra pasisakymų, pasiskalbėjimų autorių asmenybėms.

(Nukelta į 3 psl.)



Eugenijus Būtenas

(Iš X-tosios fotografų parodos Chicagoje)

Trikalbė liaudies dainų plokštelė „Motulės dainos“ ir Klara Enbergaitė

Lietuvos vokiečių, Klaros Mrongowius-Enbergaitės, meilės savo gimtajam kraštui, lietuvių tautosakai ir dainoms, yra pasirodžiusi plokštelė „Motulės dainos“.

Klara yra gimusi Kaune, kai Lietuva dar buvo carinės Rusijos valdoma. Ji yra duklė Rusijos caro armijos karininko, kilusio iš Latvijos, ir vokiečių motinos, kilusios iš Prūsijos. Jie išvyko iš Kauno, kai tėvo dalinys buvo perkeltas Suomijon. Ten Klara praleido apie 10 savo jaunystės metų. Tėvui karė (Karpatis) žuvus, motina su trimis dukterimis grįžo į pradedančią atsistatyti nepriklausomą Lietuvą ir apsigyveno Kauno priemiestyje Senuosioje. Klara su jaunatvišku entuziazmu pradėjo mokytis lietuvių kalbos ir ieškoti tarybos. Pradžioje gavė mokininkės stenografistės darba pramonės įmonėje, tačiau jai, mokančiai kelias svetimas kalbas, pasitaikė laimė vertėjos darbas Užsienio reikalų ministerijoje. Ten ėjęs direktoriaus pareigas dr. Juozas Eretas jai pasakė, kad galėianti čia likti dirbti, jeigu per 2 mėnesius išmokys lietuvių kalbą. Klara išmoko. Ji dirbo Eltoje, vėliau įvyriaus pareigas jai teko eiti Lietuvos pasiuntinybės užsienio (Stockholme, Kopenhagoje, Paryžiuje), ypač ruošiant perodas. Tuo laiku man ir teko susipažinti su dailia, efektinga, jauna panele Enbergaitė. Ji buvo Užsienio reikalų, as Finansų ministerijos tarnautoja. Po to Klaros likti šiol man daugiau neteko sutikti.

Bėgo metai. Gyvenimo vėpetai negalėtingai viską naikino, blaskė, rovė iš šaknų. Sovietams okupavus Lietuvą, Klara repatriavo Vokietijon. Ir netikėtai vieną dieną, 1950, kai išėjo iš spaudos mano knyga, „Vilnius lietuvių liaudies dainose“, gavau iš Klaros Mrongowius-Enbergaitės laišką ryšium su tos knygos pasirodymu. Prasidėjo mūsų įėjus susirašinėjimas.

Klara, pasirodo, nenutraukė ryšių su lietuvišiais, Lietuvos vokiečiais. Ji vadovauja Lietuvos vokiečių moterų klubui, dalyvauja lietuvių ruošiamose šventėse, suvažiavimuose, konferencijose, rašo apie Vokietijoje įvykusiuose koncertuose lietuvių dainuojamas dainas bei savo atsiminimus apie Lietuvą su paliktos gimtinės įgytųjų vokiečių spaudoje. Jai gausu graudų būna klausytis per Hamburgo radijo stotį transliuojamas kitų šalių pavastas, ne akademiškas dainininkų dainuojamas lietuviškas dainas, graudu, kad vis ten nepakliūva, kaip ji rašo savo laiške, „gražiosios lietuvių liaudies dainos, kuriomis žavėjosi žymūs pasaulio poetai, muzikai“. Ji prisimena, kaip būdavo Birštone, ant Nemuno kranto — aidas atnešdavo vakarais kaimo žmonių dainuojamas paprastas dainelės, kartais atskrisdavo ir armonikos garsai. Taip miela, graži. Jos tad didysis rūpestis padidugelio metų dabar buvo kaip nors išpopuliarinti lietuvių tautosaką, kad lietuvių liaudies daina praskambėtų ir per Vokietijos radiją. Toji mintis nedavė jau ramybės, ypač skaitant atsiliepimus lietuvių spaudoje apie JAV ir Kanados lietuvių liaudies ansamblių atliekamas programas. Tarėsi su vienu ansambliu, turintiu chorą ir lietuvių liaudies muzikos instrumentų orkestrą. Sūbu atitinkamą sumą pinigų tokios plokštelės išleidimui finansuoti. Deja, pasiūlymas nebuvo įvertintas ir priimtas. Buvo net galvojusi paskelbti

GRAŽINA KRIVICKIENĖ-GUSTAITYTĖ

laikraštyje, kad dainų mėgėja, Lietuvos vokiečiai, skiria pinigų paprastų liaudies dainų plokštelių išleidimui.

Man paklausus, iš kur tokia didelė meilė dainai, ji parašė, kad Stockholme, jai dirbant Lietuvos pasiuntinybėje šalia rašytojo ir tenyškio Lietuvos atstovo a.a. Jurgio Savickio, turėjo progos susipažinti artimiau su lietuvių liaudies menu. Pasiuntinybės suruošta lietuviškas meno paroda nepaprastai patiko skandinaviams (apie tai ji yra rašiusi „Heimatgruss“ 1976 m. numeryje). Ten M. Avietėnaitė daug patalkino, supažindinanti skandinavus su lietuvių dailės originalumu. Klara tada pajuto ir suprato rūpintojėliedvukų lietuvišką sielą. Esą tie du dvasiniai šaltiniai neišdildomai joje liko: DAINA, RŪPINTOJELIAI.

Klarai labai patiko dainos, atspausdintos Gražinos Krivickienės ir Viktoro Petravičiaus 1948 m. Vokietijoje Burda spaustuvės išleistoje knygoje — Dainos. Vieux Chants Lithuanien. Toje knygoje yra surinkta 90 mano motinos dainuotų dainų. Prie pateikta A. Germanavičiaus užrašytos dainų melodijos, kurias aš išmokau iš savo motinos, apylinkės dainininkės, tarpe daugybės kitų mano motinos dainuojamų dainų. Tai Sūduvos krašto dainos, nes mano motina Alzbieta Gustaitienė-Kubiliūtė yra gimusi 1876 m. Armoniškių kaime, Liudvinavo valsčiuje, Marijampolės apskrityje, ir mes tebegyvenome Marijampolės ir Vilkaviškio apskrityse. (Prisimenu, kaip mano jaunystėje tėvas kartais pritardavo armonika dainuojančiai motinai).

Viename savo laiške Klara man rašė, kad ji tikrai pamilo mano motinos dainuotas „gražias, žavingas daineles“ ir siūlo finansuoti dainų ir muzikos plokštelių išleidimą, įgaliodama mane tai atlikti, išreikšdama pageidavimą, kad

jai rašė: „Labai džiaugiamės ir dėkome už tokią didelę auką lietuviškos kultūros ugdymui iševijoje. Mes sveikiname Jus už tą didelę konkrečią lietuviškos meilės auką lietuvių!“

Norint išlaikyti dainuojamų dainų primityvų originalumą, jas atlikti buvo susitarta su Gita Merkevičiute-Kupčinskienė, „Sodauto“ Bostono lietuvių etnografinio ansamblio vadove. Nuo š.m. balandžio mėn. ansamblis pradėjo mokytis ir ruošti programai dainas. Labai ilgas dainas teko sutrumpinti. Pajavirinimui į plokštelę įtraukta iš ansamblio repertuaro piemenų dainelė su birbynės palyda, kanklėmis atliktas vaikų šokis, smuiku ir armonika atliekama kaimiška polkutė. (Tokį kaimo muzikantų grojimą tekdavo man girdėti ir kartais šokti kaime per pabaigtuves, krikštynas, vestuves).

Nedidelio, jauno ansamblio nariai pakilioj nuotakoj savaitgaliais mokėsi, repetavo dainas, Gitai Kupčinskienei nuolatos koreguojant mano motinos dainuotų dainų ištarimą bei kirčiavimą ansamblio lūpose. Reikėjo skubėti, finansuotojai raginant kiek galima greičiau paruošti plokštelę, o to laiko vis buvo mažai. Kai kurios dainos gal ne taip „išvingiuotos“, kaip motina su mano seserimi Janina Jonyniene jas dainuodavo, bet jos yra tyros, kaimiškos ir kartu slepiančios tolimos praeities atspindžius. Pagaliau plokštelė užbaigta. Joje yra liūdny ir linksmy dainų, išsakančių lietuviško kaimo gyvenimą ir problemas. Jų tarpe daugiausia jaunimo dainų apie meilę, ištikimybę: „Ant kalno malūnelis“, „Šeriau žirgelį“, „Susisėdė baudžiauninkai“ ir kt. Piemenų dainelė „Ed radio“. Ubagų-elgetos skundas, kad vežimas jį užstojo nuo praeivių. Našlė: „Dega ugnys“ ir mitologinė „Oi liū, liū“. Vestuvių: „Išleido močiutė“, „Vai tu, motinėle, širdele“. Darbo: „Vai tu, rugeli“ ir arimo daina „Vai skauda mano galvelė“. Išgėrimo: „Mūs



Ceslovas Grincevičius (iš X-tosios fotografų parodos Chicagoje)

BRAZILIJA

Ronald de Carvalho

Šioje tyros saulės, stovinčių palmių, nusvidintų akmenų, žiežirbų ir blizgesių valandoje

Aš girdžiu milžinišką Brazilijos dainą! Aš girdžiu Iguassu(1) arklių tūną, bėgantį nuogų uolų skianterėmis, besistiepiantį šlapim ore, vandeninėm kano-pom bedaužantį putotą ir laisvą rytą;

Aš girdžiu, o Amazone, tavo rimtą dainą, tavo barbarišką ir rimtą dainą, dainą tavo lėtos, tirtos aliejaus vilnės, kuri tolydiu didėja ir didėja, laido šlaitų molį, rausia šaknis, stumia salas ir puola vandenyno masę, kaip virbų, strėlių ir ietų įsiutintas bulius;

Aš girdžiu karštam šiaurės rytų vėjui sproginėjantį žemę, žemę, kuri verda po bronzinėmis kangaceiro(2) kojomis, žemę, kuri trupa ir nebyliais kamuoliais rieda Joazeiro keliais ir sausom plutom lūžta ir sukepa plokščiam Chato;

Aš girdžiu kaatingos(3) skundus — suokimą, čiulbėjimą, ulbėjimą, švilpimą, zvimbimą, snapų kalenimą, lieknų palmių ošimą, bėgnų tyrą virpėjimą, karvelių burkavimą, sparnų plevėnimą, plasnų, žiogų čirškimą, šnabž-

Tautinė problematika Tomo Venclovos publicistikoje

(Atkelta iš 2 psl.)

kai liečiančiais ir bendresniais klausimais iš literatūrinės srities. Mokslo filosofijos specialistams bus įdomus straipsnis „Apie meną ir mašiną“, 1966 m. išspausdintas Lietuvos oficialiojoje spaudoje, kuriame publicistiniu stiliumi, bet drąsiai ir su samojum nagrinėjami žmogaus kibernetinio modeliavimo klausimai. Del kai kurių jame esančių užuominų,

ilustravo dailininkas Vytautas K. Jonynas. Ten lyg drobėje būtų darbščiuoję kaspų atlikai išsiuvinėjamai baltais siūlais ant lino drobės, paukščiųkų gėlyčių ornamentai, kuriais būdavo išpuošiamos palaidinukų apykaklės, rankogaliai, antpečiai. Tokie išsiuvinėjamai išsilaikė ligi šių dienų kaspų tautinių drabužių detalėse.

Gilia padėką reiškiu daug darbo ir rūpesčių turėjusiai ansamblio vadovei Gitai Merkevičiutei-Kupčinskienei ir ansambliui, bei visiems, kurie savo darbu, patarimais širdingai prisidėjo prie plokštelių realizavimo. Ypatingą padėką reiškiu plokštelių „Močiutės dainos“ išleidimo iniciatorei ir rėmėjai mielajai Klarai Mrongowius-Enbergaitė. Tai teikia gilaus džiaugsmo man, broliui, motinos anūkams, proanūkams ir visai mūsų giminei, nes motinos-močiutės dainos, tarsi atgijusios, dabar skambės mums iš plokštelių.

abejočiau, ar toks straipsnis galėtų būti Lietuvoje išspausdintas šiandien, net jei autorium pasirašytų „tarybinio piliečio vardo nesuteršęs“ asmuo.

Specialiai paminėtinas itin puikus knygai A. Štromo parašytas įvadas, kuriame artimo ir nuosirdaus draugo žvilgsniu atvaizduojamas T. Venclovos asmenybės ir pasaulėžiūros vystymasis okupuotoje Lietuvoje. O kitoje įvado dalyje A. Štromas, interpretuodamas T. Venclovos tautybės sampratą, pateikia savarankišką, sistemingą ir visais atžvilgiais briliantišką nacionalizmo, patriotizmo, sovietizmo, ksenofobijos bei universalizmo sąvokų ir jų savitarpio ryšių analizę. Dr. Štromas studija irgi prašytusi atskiro dėmesio.

Baigminės pastabos

Aplamai, visa knyga nuo pradžios ligi galo yra intriguojantis rašytas. Kiekvienas puslapis skaukta šaukiasi vienokio ar kito iš skaitytojo atsiliepimo. Autorius jį angažuoja ne tik intelektualiskai, bet ir emociškai, pvz., kalbėdamas apie Vilnių kaip „dvasinę gyvenimo formą“ (p. 256-76) ar sukurdamas tokį tylią galimą laisvės kovotojo Viktoro Petkaus portretą, kad jį skaitydama jaučiame pasididžiavimą lietuvišiais esą (p. 265-66).

Net ir apie jautrius, sunkius dalykus rašydamas, T. Venclova išvengia nervingo tono, persūdintų teigimų, neleidamas įsisiūbuoti nei „jausmams“, nei gražbylystei. Užtat jo tekstas tuo labiau įtaigesis nuoširdžiu, ramiu, bet intensyviu dėstymo būdu. Venclovos stilius — taupus, tačiau turi-

dėjimą, nerimą, gilų susirūpinimą, neviltį — kaatingos padangėje!

Aš girdžiu linksma čiurlenimą upelių, šokinėjančių per smagurių upėtakių nugaras, jų vaikymąsi su vėgėlėm dumblo urvuose;

Aš girdžiu spaudyklos spaudžiant sultis, medaus varvėjimą iš korių, indelių žvangėjimą gumos giriose;

ir kirvius, prakertančius kelius, ir pjūklus, nuleidžiančius kamienus, ir šunų rajas, verčiančius trauktis tigrus, ir šviesoje burbuliuojančius manges(4), ir šernus, iltimis bekalančius į krokodilus, miegančius šiltų balų nendrynuose...

Aš girdžiu visą Braziliją, bedainuojančią, besvimbiančią, besaukiančią, berėkaujančią!

Besisupančius hamakus, bestūgančias sirenas, dirbtuves, kurios girgžda, kala, alsuoja, čirškia, dejuoja ir knarkia, sprogtančius vamzdžius, judančius ir keliančius kranus, besisukančius ratus, bežiančius cilindrius ir šnabždesį plokštakalnio dirvų, varpelių, žvengimus, myklumus, varpų gaudimą, raketų spragsėjimą, Ouro Preto, Baia, Congonjas, Sabara!(5)

Biržų automatų, kaip papūgas, kilnojančių numerius, gatvių triukšmą, laisvai bevilnijantį tarp dangoraizlių, visų rasių balsus, kuriuos uostų potvynis išmeta į krašto gilumą!

Šią tyros saulės valandą aš girdžiu Braziliją. Visi tavo pokalbiai, tamsioji tėvyne, lekia oru... dvarininkų pokalbiai kavos laukuose, kalnakasių pokalbiai aukso kasyklose, darbininkų pokalbiai pieno liejyklose, deimantų ieškotojų pokalbiai besiojant sietus, dvarų verandose besikalbančių pulkininkų pokalbiai...

Bet labiau už viską šią tyros saulės, sustojusių palmių, nusvidintų akmenų, žiežirbų, blizgesių valandą aš girdžiu, o Brazilija, tavo lopšius, visus tavo lopšius, kuriuose miega, lūpom čiulpdami piens, tamsūs, pasitikį rytdienos žmonės!

Išvertė P. Gaučys
(iš spausdinamos brazilų poezijos antologijos)

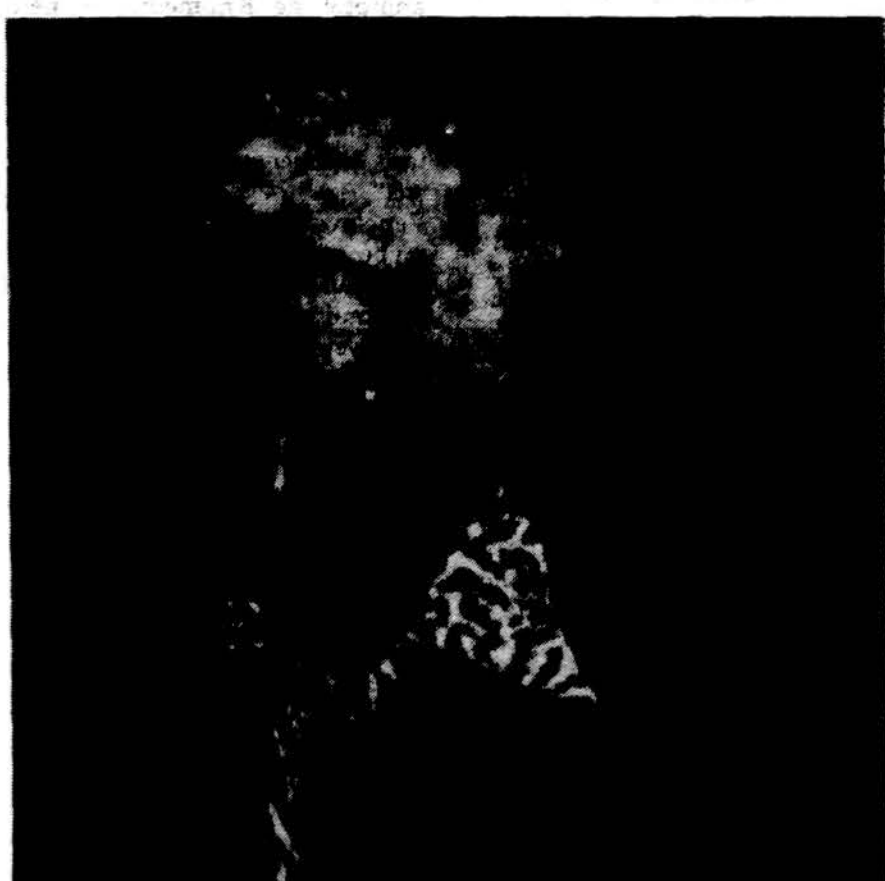
Ronald de Carvalho (sk. Karvaljo) — brazilų poetas ir diplomatas (1893-1935). Žuvo automobilio katastrofoje. Buvo vienas pirmųjų brazilų poezijos atnaujintojų. 1915 m. kartu su portugalų poetais įsteigė žurnalą ORFEU, kuriame reiškėsi žymiausi portugalų ir brazilų poetai. Parašė „Trumpą brazilų literatūros istoriją“, kuri buvo premijuota ir susilaukė daugelio laiškų. Eilėraščiu „Brazilija“ jis išsako gaivalingą Brazilijos didmieskumą ir spalvingą vaizduoja Pietų Amerikos žemyną.

- (1) Iguassu — vienas didžiųjų pasaulio krioklių.
- (2) Kangaceiro — šiaurės Brazilijos pėslėkas.
- (3) Caatinga — krūmokšniais apželti plotai.
- (4) Mangas — atogrąžų raistuose augantis aromatinis medis.
- (5) Brazilijos miestai.

NAUJI LEIDINIAI

• PASAULIO LIETUVIS, 1981 m. rugpjūtis — rugsėjis mėn., Nr. 8-9. Leidinys Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Redaguoja Bronius Nainys. Administracijos adresas: Pasaulio lietuvis, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Leidinio metinė prenumerata — 8 dol., garbės prenumerata — 20 dol.

Šį kartą: dėmesys lituanistiniam švietimui mokslo metų pradžios proga; Taškento konferencija ir lietuvių kalba (dr. A. Klimas); Susitikimai ir dialogai Europoje (Algirdas Landsbergis); Studijos prie Paryžiaus (E. Grininė); JAV LB Kultūros tarybos premijų šventė (Vacys Rociūnas); Tautinių šokių ir dainų šventė Amerikos Vakaruose (Ig. Medziukas); Argentinos lietuvių Šv. Cecilijos chorui jau 51 metai (Zeferinas Juknevičius); ir kiti šakotiausios lietuvių veiklos puslapiai, apimantys mokslą, politiką, sportą ir kitokią informaciją ne tik iš Amerikos, bet ir iš viso pasaulio lietuviškųjų kolonijų veiklos. Viasas temas ir aprašomus veiklos faktus pajavina gausios ir geros nuotraukos. Leidinį spausdina „Draugo“ spaustuvė.



Klara Mrongowius-Enbergaitė, plokštelės „Motulės dainos“ mecenatė.

pagrindų plokštelių būtų imamos dainos, sutelktos minėtoje knygoje, kad būtų išleista su dainų vertimais į vokiečių kalbą, kartu įtraukiant, kad ir ne liaudišką, Stasio Simkuso KUR BAKŪŽE SAMANOTA. Toji daina esą surišta su liūdny prisiminimais, nes ją be pertraukos grojo Kauno radiofonas, sovietų armijai žygiuojant į Lietuvą. Tokios plokštelių išleidimui Klara paskyrė atitinkamą sumą pinigų per Lietuvos fondą. Lietuvių fondas, įvertindamas jos įnašą, savo padėkos laiške tarp kitko

Mariutė bėdoje“ ir „Išgėriau vieną“. Humoristinės: „Augo kaimė mergelės“ ir „Puolė vuods iš aržuolo“. Dvi karo dainos, tai ne vien apie karą, bet ir ryšius su artimaisiais: „Trijų seselių jaunas brolielis“ ir „Statyčia laivelį“.

Prie plokštelių, atskirame leidinyje, pridėta dainuojamų dainų tekstai lietuvių kalba ir kruopščiai paruošti dainų vertimai į vokiečių kalbą Klaros Mrongowius-Enbergaitės ir į anglių kalbą — Jurgio Bradūno. Plokštelių aplanko viršelį

Viktoro Petravičiaus atgimimas

Kodėl atgimimas? Kiekvienas iš karto taip ir gali paklausti. Juk dailininkas Petravičius visada ligi šiol savo kūryboje tebebuvo gyvas, vis tebeieškantis naujų savo dvasios kelių, išradingas, bet drauge ir pastovus savo giliai įmintose pėdose.

O čia užsimintas klausimas ir atsakymo ar atsakymų ieškojimas suaktualėja ryšium su naujais Viktoro Petravičiaus paroda, kuri Chicagoje („Galerija“ 744 N. Wells St.) vyksta iki lapkričio 29 d. Joje išstatyta netoli 40 naujausių šio mūsų dailininko darbų. Tai tikra aliejinės tapybos ir grafikos simbiozė. Kaip visa tai faktūriškai padaroma, yra paties dailininko paslaptis, kurios jis niekam neišduoda. Prie daugelio šios parodos darbų kataloge terandame tik gana paslaptiną frazę: oil on graph.

„Atgimimo“ sąvoką grynai tematinė prasme panaudoti inspiruoja geros dalies rodomoji paveikslų pavadinimai: „Rebirth“, „And we meet again“, „Spring“, „Daily bread“, „In the beginning“, „And life goes on...“, „Sun rise“ ir kt. Tokiose darbuose atgimimo tema demonstruojama grynai turinine, filosofine prasme. Ir ne viename iš šių darbų Petravičius akivaizdžiausiai pasiekia giluminius savo kūrybos klotus, akcentuojančius gyvybės, jos kūrybinio rezultato testinumą ir nesiliaujančią egzistencijos atsinaujinimą.

Aplamai Petravičius nėra toks dailininkas, kuris su kiekviena paroda pasikeistų tiek, kad nebūtų žiūrovų atpažintinas. Visa Petravičiaus kūryba nuo pat jos pradžios yra labai savo kryptimi nuosekli. Ji tiesiog persekioja, kankina, laimina ir lydi tie patys objektai, tos pačios temos, bet vis naujose, naujai atgimstančiose variacijose. Vyresnieji dar turėtų gali atsiminti apie kokių 1934-35 metus „Naujosios Romuvos“ savaitinio kultūros žurnalo viršelyje, Kaune, regėtą Petravičiaus medžio raizinį, pavadintą „Liūtai prie bažnyčios“. Bažnyčia aiškiai buvo atpažįstama Zapyškio. Tačiau tikrovėje prie jos jokių liūtų, nei gyvų, nei skulptūrinių, nebuvo. O Petravičiaus raizinyje jie pačiam pirmajame plane, kaip juodos, įspūdingos skulptūrinės dėmės. Kūlusios tada dėl šio paveiklo diskusijos ir buvo modernios mūsų grafikos pergalingo žygio pradžia. Ir štai, šioje parodoje vėl atpažįstame tuos pačius du zapyškinius liūtus paveikse „Indian brave“. Tik jie čia visai kitame struktūriniame kontekste. Patys liūtai skiriasi galbūt tik tuo, kad prie Zapyškio bažnyčios jie žūrėjo į dešinę, o dabar nusikėlė į kairę. Ir tai viename iš naujausių Petravičiaus darbų. Jau ankstesnėse parodose, išėvijoje, matėme du Petravičiaus raizinius, kur viename figūravo grojanti čelėstė, o kitame medžias išpuosto peizažo fone stovėjo dvi labai melancholiškos žvilgsnio karvutės. Dabar Petravičius abi šias temas suprojektavo viename paveiksle, pavadintame „Symphony for two“: čelėstė groja, o priekyje muzikos klausos kažkur nostalgikai išžiūrėję dvi karvutės. Įspūdis nelauktas, jdomus, išraiškingas. Panašius pavyzdžių iš šios parodos galėtume pirankioti ir daugiau.

Aplamai savo kūrybinės praeities, ypač lietuvišką savo šaknų praeities, Petravičius negali atsisakyti, panašiai kaip savo vitebskiškos praeities visą gyvenimą nesikratė ir Marc Chagall. Ir kam kraty-

tis, kai tas neatsikratymas gimdo stebuklus. Štai šios parodos pačių naujausių Petravičiaus darbų pavadinimų randame gražiai skambanti žodį „Orija“: paveikslai pavadinti: „Orija“, „Orija giri“, „Orija's secret“. Ir girdžiu, žiūrovai spėjo: tai tikriausiai koks nors graikiškas ir mitologinis pavadinimas. O iš tikrųjų tai yra Petravičiaus tėviškos nedidelio upelio tikrinis vardas. Bet jis dailininko dvasiai, matyt, ne mažiau reikšmingas, kiek graikiui visa Aigejo jūra.

Kaip žinome, Viktorui Petravičiui neseniai suėjo 75 metai amžiaus. Tačiau pačių naujausių dailininko darbų pluoštas, pažymėtas 1980 ir 1981 metų datomis, liudija labai jaunatvišką ir visokeriopą Petravičiaus atgimimą. Paveiksluos atsiranda ir gana naujai užgriebtų kompozicinių bei faktūrinių elementų, kaip, sakysim, labiau vertikalūs, elgriškiškai ištemptas, tačiau vis dėlto petravičiškas figūrų planavimas, auksakališkas paveiklo paviršiaus spindėjimas, ne kiek „nemurzinamas“ skaidrios spalvos paliejimas ir kt.

Pabaigai tebūna kelios pastabos, kurios tačiau neliečia parodos kūrybinės plotmės. Žiūrovui ir pirkėjui gali kilti klausimai: kiek paveikluose regimos faktūrinės technikos yra patvarios laiko slinktyje; ar ankstesniųjų paveikslų naujosios kompozicijos pakartotos atspaudos nėra praradusios pirmes-



Viktoras Petravičius Atgimimas (aliejus grafiko) V. Petravičius Mūzos (aliejus grafiko) Iš parodos „Galerijoje“, 744 North Wells St. Chicagoje.



nio kontrastinio savo intensyvumo? ar paveikslų metrikacijai neturksta nuoseklumo ir tikslumo, turint minty visuotinai priimtus šios rūšies standartus?

k. brd.

gybė dr. Juozo Girmiaus paskelbtom idėjom veikale „Tauta ir tautinė ištikimybė“. Kaip išsukurti personažų ryškumą, autorius atsako prisiminti atsakomybės dėl savo gyvenimo. Žiūrovui siūlomos idėjos ir elgesio normos paviršutiniškos, beveik vaikiškos ir be gilesnės įvalgos. Veikėjai miršta abejonėse ir beviltiškume.

Tiesiogiai nesu patyręs lietuvių tautos nelaimių. Tačiau, kaip Amerikos lietuvis, metai iš metų mačiau rodomas lietuvių tautos patirtas skriaudas, nuoskaudas, girdėjau dejonas ir lietuvių tautos apvertinumo mitą. Vis buvo akcentuojami išvežimai, žudymai, okupantų daromos skriaudos, tačiau apie 1941 metų sukilimą ar pokario partizanų herojiškumą pasąulį neinformavo. Gal tik neapsižiūrėjimas? Gal bet mane nustebo Lietuvių Bendruomenės darbuotojų susižiavimė praėjusį pavasarį Dainavoje vieno akademiko siūlymas 1941 metų sukilimo neminėti, nes girdi Vakarų istoriografija mums nepalankiai tą 1941 metų sukilimą interpretuojanti. Kad nepalankiai interpretuoja Rytų — rusų istoriografija, tai žinau, bet apie Vakarų nesu girdėjęs. Jei taip ir būtų, mūsų istorikų pareiga būtų klaidinga, rusų įtaigotą, interpretaciją pakoreguoti. Apie dabartinės lietuvių tautos rezistencijos didingumą, kun. K. Pugevičiaus deka, katalikų spauda prabilo. Ta kryptimi, nukreipus

dėmesį į pasauliečių spaudą, stipriai dirba Informacijos centras Los Angeles. Daug tikimės iš angažuotos Lietuvos laisvės kovai talkinti Hannaford firmos.

Man sunku ilgiau tylėti akivaizdoje negatyvios psichologijos, kuri persunkia mūsų visuomenių ir net kultūrinių pasireiškimų dvasią. Negatyvioji vertybių sistema, kuri pateikiama „Živileje“ turėtų būti pakeista į pozityvių mūsų garbingos istorijos pavzdžius, į ateities viziją, pasiryžimo galią ir laimėjimus. Jeigu iš tikro tikima bejėgiškumu dėl savo ir tautos ateities, tada belieka vienintelė reali išvada: nebeturėti vaikų ir girtuoklio apatijoje laukti mirties.

Nesigarsintina defetistinėmis idėjomis. Laisvas pilietis demokratinėje visuomenėje turi pasirinkimo laisvę. Dėl savo gyvenimo ir ateities turime teisę patys apsispręsti. Kol šioje ir anoj pusėje lietuvių tautos vaikai tikės gyvenimu, žmogumi ir laisvės galia, apriorinė lemtis nenulėms lietuvių likimo nei laisvoje išėvijoje, nei pavergetoje Lietuvoje. Dvasios išvermingumas žmogiskoje prigimtyje yra pats stipriausias žmogaus išsilaukimo elementas. Reikia pasitikėti savi, savo vaikais ir ateitimi. Kol esame laisvi dvasia — gyvensime. Lauktina scenos pastatymų, kurie žadintų viltį gyvenimui ir lietuvių, kur jie bebūtų, įkvėptų tautinei akcijai.

Antanas B. Mažeika

Nuomonės ir pastabos

Apie Antano Škėmos „Živilę“

Pastaruoju metu Los Angeles Dramos sambūris Amerikoje ir Kanadoje gastroliuoja su Antano Škėmos drama „Živilė“. Kaip trečios kartos Amerikos lietuvis, dėl šio veikalo dvasios noriu pareikšti savo nuomonę, neliesdamas paties pastatymo, aktorų, režisūros.

Kaip laisvo krašto piliečiai, turime teisę meno formomis reikšti save ir savo idėjas. Tačiau visuomenėje kyla sąjūdžiai prieš televizijos programose įspilietinius blogą skonį ir negatyvų, defetistinį turinį. Psichologai sutaria, kad tai, kas nuolat matoma ir girdima, pradeda imti kaip normalus reiškinys. Ypač lengvai paliečiami vaikai ir breštąs jaunimas. Nebesijaudinam dėl vykdomo smurto ir žudynių, tarsi tai būtų savaime suprantama sudedamoji gyvenimo dalis. Kol pats individas tiesiogiai nepaliestas, pro smurtą ir žudynes praeina užmerktomis akimis ir nekvairina saugalvos dėl kitiečių padarytų skriaudų, socialinių pasekmių, nekaltant jau apie principinius moralinius sprendimus.

Šitos problemos stipriai mane palietė po „Živilės“ pastatymo Los Angeles scenoje. Po visų spektaklių, neskaiciau nieko kito, o tik liaupsinimus ir pagyras. Ar tai nėra įrodymas, kad ir lietuvių visuomenė tos dvasios jau stipriai yra paliesta. Kaip esu girdėjęs, ta pati „Živilė“ prieš šimtmečio ketvirtį buvo statoma Chicagoje, ir po premjeros publika visai neplojo. Taigi, jau ir mūsų pačių nusistatymas į žmogiskąją paskirtį yra stipriai pasikeitęs.

Gyvename laikus, kai vyksta bendruomenių desintegracija ir jaunosios kartos nusiangažavimas idėjomis. „Živilė“ kaip tik išryškina blogiausius mūsų subkultūros pasireiškimų normas ir silpnina individo motyvacijos jausmą. Pagrindinė veikalo idėja labai aiški: lietuvių tautos tautiniam išsilaukimui nėra jokios vilties, o tik rezignacija, savizudybė, mirtis. Per visą vaidinimą lyg raudonu siūlu vedama mintis, kad ateitis nulėmta likimo ir kad jokios individo pastangos negali atsispirti nematomo priešo nugalimam pranašumui. Tai prieš-

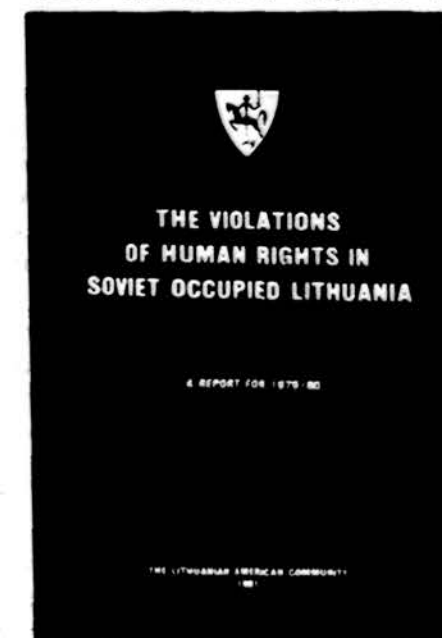
NAUJI LEIDINIAI

• THE VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS IN SOVIET OCCUPIED LITHUANIA. A Report for 1979/80. Redaktorius — dr. Tomas Remeikis. Leidinys anglų kalba, didesnio formato 264 psl., iliustruotas dokumentinėmis nuotraukomis. Knyga išleista JAV Lietuvių Bendruomenės 1981 m., kaina — 8 dol., kietais viršeliais — 10 dol., su persiuntimu — \$9.25 ir \$11.50, Illinois gyv. dar pridėda 56 ct. valstijos mokesčio. Leidinį galima gauti bei užsisakyti ir „Drauge“. Knygą spausdino „Drauge“ spaustuve.

Tai jau devintasis Lietuvių Bendruomenės ir dr. Tomo Remeikio rūpestiu bei darbu parengtas ir išleistas „The Violations“ tomas. Kaip žinome, šie dokumentiniai tomai intensyviai leidžiami, pradedant 1971 metais. Tai visam pasauliui pateikiama Lietuvos

okupacijoje vykdomų nusikaltimų dokumentacija, labai svarbi dabarčiai, o istorinei ateitai ji bus tiesiog neįkainojamos vertės.

Naujausiam leidinyje pateiktoji medžiaga skirstoma į šiuos didžiulius skyrius: I.



Human Rights and Dissent in 1979/80; II. Documents on National and Political Rights; III. Documents on Cultural Rights; IV. Documents on Religious Rights; V. Documents on The Suppression of Dissenters. Savo keliu šie skyriai vėl skirstomi į kelis ar keliolika poskyrių. Tai ne vien tik plataus pasaulio bibliotekoms skirtasis, bet ir kiekvieno asmeniškio bibliotekoj būtinai leidinys.

• Šv. Tėvo Jono Pauliaus II enciklika, REDEMPTOR HOMINIS. Typis poliglotis Vaticanis. Tai dabartinio popiežiaus labai šiuose laikuose aktualios enciklikos vertimas į lietuvių kalbą. Labai gražiai išleistas 96 psl. leidinys. Jį galima užsisakyti, rašant šiuo adresu: Lithuanian Roman Catholic Priests' League of America, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Kaina — 3 dol.

Enciklikos turinys: I. Paveldėjimas — 1. Baigiantis antrajam tūkstantmečiui, 2. Pirmieji naujojo pontifikato žodžiai, 3. Pasitikint tiesos ir meilės dvasia, 4. Remiantis pirmąja Pauliaus VI enciklika, 5. Kolegialumas ir apaštališkumas, 6. Kelias į krikščionių susivienijimą; II. Atpirkimo paslaptis, 7. Kristaus paslapties sferoje, 8. Atpirkimas — naujas sukūrimas, 9. Atpirkimo paslapties dieviškoji vertė, 10. Atpirkimo paslapties žmogiškoji vertė, 11. Kristaus paslaptis — Bažnyčios ir Krikščionybės pagrindas; III. Atpirktasai žmogus ir jo situacija šiuolaikiniame pasaulyje — 13. Kristus susivienija su kiekvienu žmogumi, 14. Visi Bažnyčios keliai veda į žmogų, 15. Ko bijosi šiuolaikinis žmogus, 16. Pažanga ar grėsmė? 17. Žmogaus teisės: „raide“ ar „dvasia“; IV. Bažnyčios pasiuntinybė ir žmogaus likimas — 18. Bažnyčios rūpestis krikščionių žmogaus pašaukimu, 19. Bažnyčia yra atsakinga už tiesą, 20. Eucharistija ir Atgaila, 21. Krikščioniškasis pašaukimas tarnauti ir viešpaatui, 22. Mūsų pasitikėjimo Motina.

Man sunku ilgiau tylėti akivaizdoje negatyvios psichologijos, kuri persunkia mūsų visuomenių ir net kultūrinių pasireiškimų dvasią. Negatyvioji vertybių sistema, kuri pateikiama „Živileje“ turėtų būti pakeista į pozityvių mūsų garbingos istorijos pavzdžius, į ateities viziją, pasiryžimo galią ir laimėjimus. Jeigu iš tikro tikima bejėgiškumu dėl savo ir tautos ateities, tada belieka vienintelė reali išvada: nebeturėti vaikų ir girtuoklio apatijoje laukti mirties.

Nesigarsintina defetistinėmis idėjomis. Laisvas pilietis demokratinėje visuomenėje turi pasirinkimo laisvę. Dėl savo gyvenimo ir ateities turime teisę patys apsispręsti. Kol šioje ir anoj pusėje lietuvių tautos vaikai tikės gyvenimu, žmogumi ir laisvės galia, apriorinė lemtis nenulėms lietuvių likimo nei laisvoje išėvijoje, nei pavergetoje Lietuvoje. Dvasios išvermingumas žmogiskoje prigimtyje yra pats stipriausias žmogaus išsilaukimo elementas. Reikia pasitikėti savi, savo vaikais ir ateitimi. Kol esame laisvi dvasia — gyvensime. Lauktina scenos pastatymų, kurie žadintų viltį gyvenimui ir lietuvių, kur jie bebūtų, įkvėptų tautinei akcijai.

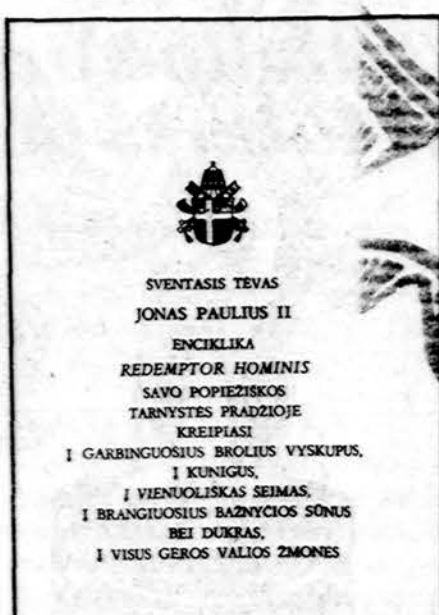
Antanas B. Mažeika

• PASAULIO LIETUVIS, 1981 m. spalio mėn., Nr. 10. Leidinys Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Redaguoja Bronius Nainys. Administruoja Baniūtė ir Romas Kronai. Redakcijos ir administracijos adresas: Pasaulio lietuvis, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60635. Metinė prenumerata — 8 dol., garbės prenumerata — 20 dol.

Redakcijos vedamasis jau džiaugiasi artėjančiu Mokslo ir kūrybos simpoziumu, tačiau drauge drįsta pažvelgti į tikrovę ne vien tik pro viską gražiai rodančius akinius: „Visa lietuviškoji veikla jau pastebimai menkėja. Silpstant ypač ten, kur reikia profesionalų talikos arba jaunatviškos energijos. Dėl profesionalių stokos kencia mūsų ir kultūros, ir švietimo, ir politikos darbai. Lietuviškos kultūros kūrybos, jos pažinimo ar ja naudojimosi pagrindas — lietuviškas žodis — perduodamas knyga, periodika, laišku, raštu, daina, teatro vaidinimu, paskaita arba kad ir paprasčiausiu tarusavio pokalbiu, vis labiau ir labiau nuo mūsų tosta. Vis

• SKAUTŲ AIDAS, 1981 m. rugpjūčio-rugsėjo mėn. Nr. 7. Lietuvių skautų mėsinis žurnalas. Leidžia ESS Tarybos Pirmija. Redaguoja Antanas Saulaitis, S.J., 2346 W. 56 St., Chicago, IL 60636. Administruoja M. Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 5 dol., garbės prenumerata — 10 dol.

Žurnalo puslapiai atspindi jaunųjų mūsų skautų įvairiąsias veiklą ir jiems padeda teikia idėjų bei praktinių patarimų.



mažiau ir mažiau bėparašoma knygų, o dar mažiau jų bėnuperkame“.

Vladas Ramojus rašo apie šiandieninę Pensylvanijos anglikasių Lietuvą. Bronius Mickūnienė informuoja apie ateivių gyvenimą Australijoje. Spausdinamas pasikalbėjimas su Mokslo ir kūrybos simpoziumo mokslinės programos komiteto pirmininku dr. Pranu Zunde. Duodamas lietuviškos seminarų įvertinimas. Kalbamas su Bronium Kvikiu apie jo rašomą Lietuvos bažnyčių šėiatomį. Algirdas Landsbergis liecia Tarptautinį PEN klubą. Stabtelėjama prie dešimtojo atėtininkų kongreso ir Santaros Šviesos metinio suvažiavimo. Minima rašytojo Aloyzo Barono vienerių metų mirties sukaktis. Keliamas reikalas išleisti papildomą Lietuvos Enciklopedijos tomą.

• LIETUVOS ISTORIJO GRAFIJA, 1978/79/80, Nr. 8/9/10. Parengė Jonas Dainauskas, Library of International Relations, Chicago, Illinois. Sąrašas kai kurių veiklų Lietuvos istorijos klausimais, parengtų ne lietuvių, ne lietuvių kalba ir per paskutiniuosius keliolika metų išleistų ne Lietuvoje. Lietamos mokslinės studijos, dokumentinės apybraižos, atsiminimai, dokumentuotos apysakos, populiarių pasakojimai. Išleista du Lietuvių istorijos draugijai 1981 m. Chicagoje.

Tai redaktorius Jono Dainausko didelio ir sunkaus darbo, reikalaujančio geležinės kantrybės ir kruopštumo, brandus vaisius. Ir mums patiems ir svetimiesiems, istorikams ir istorija besidomintiems leidinys visada bus tikras bibliografijos ir šaltinių nuorodų lobis.

Leidinio įvadė redaktorius, be kita ko, rašo: „Lietuvos istoriografijos 8/9/10 sąsiuvinys pasirodo gana pavėluotai. Korių ringamas, išleistas 1977 m. 7-tajį sąsiuvinį, niekad nebuvo nutrauktas, vienok sekancio sąsiuvinio parengimas vis susitrukdavo dėl daugelio kitų darbų. Šis sąsiuvinis, apimantis 857 kortelės, skiriamas 1978, 1979, 1980 m., nes tos kortelės buvo paruoštos tais metais. Tuo taip pat siekiama išlaikyti nuoseklią numeraciją sąsiuvinių, kurie buvo pradėti leisti 1971 m.“

Savo žodžio pabaigoje redaktorius prašo visų jam žinamų darbe talkinti, „sistati bibliografinius duomenis literatūros, liečiančius Lietuvos istoriją, šio leidinio parengimui“. Jo adresas toks: Jonas Dainauskas, 4523 S. Francisco Ave., Chicago, IL 60632.

• SKAUTŲ AIDAS, 1981 m. rugpjūčio-rugsėjo mėn. Nr. 7. Lietuvių skautų mėsinis žurnalas. Leidžia ESS Tarybos Pirmija. Redaguoja Antanas Saulaitis, S.J., 2346 W. 56 St., Chicago, IL 60636. Administruoja M. Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 5 dol., garbės prenumerata — 10 dol.

Žurnalo puslapiai atspindi jaunųjų mūsų skautų įvairiąsias veiklą ir jiems padeda teikia idėjų bei praktinių patarimų.



Viktoras Petravičius Simfonija dviem (aliejus grafiko) Iš dailininko parodos „Galerijoje“ 744 N. Wells St., Chicagoje.